

MUSTAFA SUBHİ'NİN ANADOLU'YA GELİŞİ ÖLDÜRÜLÜŞÜYLE İLGİLİ GÖRÜŞLER VE ERZURUM'DAN TRABZON'A GİDİŞİYLE İLGİLİ BELGELER

Asis. Dr. Ergün AYBARS

Mustafa Subhi'nin Anadolu'ya gelişinden kısa bir süre sonra 28/29 Ocak 1921 gecesi Trabzon açıklarında beraberindeki arkadaşlarıyla (16-17 kişi) birlikte öldürülmesi veya öldürtülmesi, olayı, kesin bir şekilde aydınlatacak belgelerin bulunmaması, şahitlerin bir kısmının bir iki sene içinde öldürülmüş olmaları, yaşayanların da bu konuda açık bilgi vermemeleri yüzünden karanlık kalmıştır. Bu yüzden olayla ilgili çeşitli görüşler ileri sürülmektedir.

Mustafa Subhi 1914 yılında Çarlık Rusyasına siyasi mülteci olarak sığınmış, Bolşevik İhtilâlinde sonra komünist bir militan olarak yetiştirilmiştir. Anadolu'da komünist bir devletin kuruluşunu amaçlayıp, Sovvetler Birliğinin desteğiyle 10 Eylül, 1920'de Bakû'da Türkiye Komünist Partisi" adında bir parti kurmuştur. Daha sonra çalışmalarını Anadolu'da sürdürmek için Sovyet-Türk yakınlaşmasından yararlanarak, bir oldu-bitti yapmak suretiyle Rus Elçisi Budu Mdivani'nin kafilesiyle birlikte 28 Aralık 1920'de Kars'a gelmiş ve burada üç hafta kadar kalmıştır¹. Oradan Erzurum'a ve en kısa zamanda da kara yoluyla Ankara'ya gitmek istiyordu. Fakat gelişen olaylar onu geri dönmeye zorladı. Trabzon'dan deniz yoluyla geri dönerken yolda yanındakilerle birlikte öldürüldü. Bu sırada I. İnönü Zaferi kazanılmış, Çerkes Ethem ve onunla işbirliği yapan Yeşilordu Cemiyeti de İstiklâl Mahkemesi aracılığı ile tasfiye edilmişlerdi.

Öldürülme olayı ile ilgili olarak T.K.P. Merkez Heyeti azalarından Ahmet Cevat'ın Batum'dan Pavloviç'e gönderdiği 2 Nisan 1921 tarihli mektupta "Trabzon'da aleyhte gösteriler yapılması karşısında,

¹ Geniş bilgi için bk: Mete Tuncay, Türkiye'de Sol Akımlar, (1908-1925); s. 100-123. Dr. Fethi Revetoğlu, Türkiye'de Sosyalist ve Komünist Faaliyetler (1910-1960); s. 200-267.

Sovyet Konsolosu Vali ile görüşerek, Subhi ve yoldaşlarının Baku'ya dönmek üzere bir motorla Batum'a gönderilmelerini sağlamak istemiştir. Bunun üzerine kayıkçılar kâhyası Yahya'nın verdiği bir motorla, Subhi, karısı ve 14 arkadaşı bindirilerek yola çıkarılmışlardır. Fakat hemen arkalarından kalkan bir başka motorla, Yahya Kâhya'nın adamlarından Faik Reis ve arkadaşları geceye doğru Sürmene açıklarında onlara yetişmiş ve hepsini öldürerek denize atmıştır." diye belirtmekte, ayrıca hükümetin gerekli tedbirleri almadığını ve halk tarafından yapılan aleyhte nümayişlerin Muhafaza-i Mukaddesat Cemiyeti tarafından düzenlendiğini, polis de buna yardımcı olduğunu ileri sürmektedir¹. Şevket Süreyya Aydemir, Ahmet Cevat'ın bu yolculuğa çıkmanın tehlikeli olduğunu Mustafa Subhi'ye daha önce anlattığını yazıyor².

Kâzım Karabekir Paşa ise Mustafa Subhi'nin ittihatçı düşmanlığı yüzünden öldürüldüğüne kanidir³. Subhi ve arkadaşlarının ittihatçılık düşmanlığı yüzünden Kâhya Yahya tarafından öldürüldüğünü Hikmet Bayur da ileri sürmekte ve Mustafa Subhi'nin Bakû'da İttihatçılar'ın durumunu yıktığı için öldürüldüğünü belirtmektedir⁴. Şevket Süreyya Aydemir bu konuda kesin bir görüş ileri sürmemekte, olayın ittihatçı düşmanlığı sebebiyle yapılmış olamayacağını belirterek, Küçük Talât Bey'in mektubunu gerekçe olarak göstermektedir⁵.

Fethi Tevetoğlu halk nümayişlerini "bazı komünist yazarların iddia ettikleri veçhile, yalnız Muhafaza-i Mukaddesat ve Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kışkırtması mahiyetinde basit bir tertip olarak kabulü imkânsız bulunan umumî, millî bir galeyana ve kükreyiş sonunda, Mustafa Subhi ve arkadaşları, anti komünist Türk halkının gazâbına uğramışlardır." demektedir⁶. Erzurum Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti üyesi Cevad Dursunoğlu ise, bölge halkını coşturmak için gerek I. Dünya Savaşı sırasında ve gerekse İstiklâl Savaşı sırasında

1 Mete Tuncay, s. 120-1. Tevetoğlu, s. 241 (mektubun tam metni)

2 Ş.S. Aydemir, M. Suphi Olayı Hakkında. Milliyet, 21 Temmuz 1971

3 Dr. Samih Çoruhlu, İstiklâl Savaşı'nda Komünizm Faaliyeti. Yeni İstanbul, 16 Temmuz 1966

4 Hikmet Bayur, Mustafa Suphi Olayı. Milliyet, 12 Haziran 1971. Hikmet Bayur konuyu Belleten'de daha geniş bir şekilde işlemiştir. (Belleten, C. XXV, No: 140, s. 587).

5 Ş.S. Aydemir, Mustafa Suphi Olayı Hakkında. Milliyet, 21.7.1972.

6 Tevetoğlu, a.ge. s. 243

Çarlık Rusyasına ve Bolşevikliğe karşı Cemiyet tarafından kışkırtmalar yapıldığını ve birliğin sağlanmasında önemli rolü olduğunu belirtmektedir¹. Bu kışkırtmalar özellikle dinî esaslara dayanmaktadır.

Feridun Kandemir ise Mustafa Subhi ve arkadaşlarının Trabzon'dan İnebolu yoluyla Ankara'ya gitmek için hareket ettiği 15 Ocak 1921 akşamı öldürüldüğünü yazmakta², Yahya Kâhya Enver Paşa'ya yardım ederek Mustafa Kemal'i devirmeye teşebbüs suçundan Sivas'ta yargılanmış, mahkemede "Sanki bütün işlerde ben tek başına mı idim. Daha üstüme varırlarsa, herşeyi olduğu gibi ortaya dökerim" demekle suçlarında başkalarının da ilgili olduğunu belirtmiş, Trabzon'a döndükten sonra serbest dolaşmış ve 3 Temmuz 1922'de Soğuksu'ya giderken yolda öldürüldüğü için sırrını da beraber götürmüştür³. Kâzım Karabekir olay hakkında tahkikat yaptırdıysa da bir netice alınamamıştır⁴.

Öldürme olayı ile ilgili başka bir görüşte eski Türkistan Milli Komitesi Reisi Osman Hoca'nın Tevetoğlu'na 1963 yazında anlattığı, Subhi'nin Hacı Selim Sami tarafından öldürtüldüğü görüşüdür⁵.

Metin Toker, öldürülme olayının Ankara'nın bilgisi altında olduğunu⁶, Ahmet Kemal Varınca ise Trabzon oyununun Ankara'nın bilgisi dışında oynandığını ileri sürmektedir⁷.

Tuabse yoluyla Kars'a gelmekte olan bu heyetin Ankara'ya gönderilmemesi B.M.M. Başkanlığı ve Dışişleri Bakanlığı tarafından bildirilmişti. Ancak zor kullanılmadan ikna yoluyla Subhi ve arkadaşlarının geri dönmeleri isteniyordu. Kâzım Karabekir, halk tarafından tepki gösterilmesine ve Subhi'nin kendi isteğiyle Anadolu'ya terk etmesine çalışıyordu. Bu sebeple Mustafa Subhi'ye, Bitlis yoluyla Ankara'ya gitmek istemesine rağmen, Trabzon yoluyla gitmesi empoze edilmiştir. Vereceğimiz belgeler bunu belirlemektedir.

Şunu belirtmek gerekir ki öldürme olayı ile ilgili olanlar bu suçun şüphesinden dolayı bile devrin ihtilâl mahkemeleri olan İstiklâl Mah-

1 Cevat Dursunoğlu'nun kendisinden dinlenmiştir. Nisan 1969

2 F. Kandemir, Atatürk'ün Kurduğu Türkiye Komünist Partisi ve Sonrası, s: 184.

3 F. Kandemir, a.g.e. s. 185-186

4 Kâzım Karabekir, İstiklâl Harbimiz, s. 1147-1148

5 Tevetoğlu, a.g.e. s. 256

6 Metin Toker, Solda ve Sağda Vuruşanlar.

7 Mete Tuncay, s. 122. Meydan, S. 55. 1 Şubat 1966, s. 16

kemeleri'ne verilmemişlerdir. Gerçi Kâzım Krabekir Doğu bölgesinde duruma hakim olduğu için burada bir İstiklâl Mahkemesi kurulmamıştı. Fakat zanhılar "Kanaat-ı vicdaniyeye göre" karar verme yetkisine sahip olan en yakın bir İstiklâl Mahkemesi'ne gönderilebilir veya bu bölgede bulunan divan-ı harblerce yargılanabilirlerdi.

Olayın Ankara'nın bilgisi altında işlendiği görüşüne katılmıyoruz. Çünkü Mustafa Kemal daima meşruluk ilkesine bağlı kalmış bir liderdir. Onun bilgisi dışında Ankara'daki alt kademelerin bu işi plânlanması mümkün değildir. Ayrıca Ankara Sovyet yardımını sağlamak istediği bir dönemde Sovyetlerin gücendirilmemesine özellikle önem veriyordu.

Şimdilik elimizde bir yargıya varacak yeterli belge bulunmamaktadır. Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi'ndeki konuyla ilgili belgeleri yayınlamakla sorunu biraz daha aydınlatabileceğimizi umuyoruz.

BELGELER

Belge 1:¹

"Bakû'da müteşekkil Türkiya Komünist Fırkası Hey'et-i Merkeziyesi Anadolu dahiline fiilen icra-yı faaliyet etmek üzere Mustafa Subhi Yoldaş ile Edhem Sedad ve diğer üç refikleri elyevm Kars'da bulunmakta ve bu hey'ete aid ikinci bir kabile de Bakû'dan Kars'a gelmektedir. Tuabse'den de sahillerimize on üç kişinin gelmek üzere bulunduğu haber alındı. Mustafa Subhi ve rüfekasının Ankara'ya gönderilmemesi arzusu Büyük Millet Meclisi Riyaseti'nin ve Hariciye Vekâleti'nin makam-ı senâverisine tebliğ buyurulmuştur. Hükümetimizin arzusu dahilinde ef'al-i icabına tevessül edileceği tabii bulunmakla beraber... Mustafa Subhi ve teşkilâtın şu zamanda memleket dahilinde ve göz önündeki bir mntıkada bulundurulması veya büsbütün harice gönderilmesi ve bu iki hale nazaran mezkûr teşkilât hakkında ne yolda hareket edilmesi muvafık olacağına dair mütalâat-ı kıymetderanelerini intizar etmek ve bi'l vesile Albayrak gazetesinin bilhassa son neşriyatı halkçılığa karşı Erzurum ahvalindeki cereyan-ı

1 Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü arşivi, 24/3071

Bu kopyede yazılan makam, tarih ve yazanın adı yoktur. Ancak diğer belgelerdeki yazılar göz önüne alınca yazanın Rüştü Bey'e ait olması mümkündür.

efkârın derece ve mahiyeti hakkındaki malûmat-ı âlilerini rica eylemeyi münasip gördüm. Lutf-u iş'arı ricasiyle te'yid-i samimiyet eylerim."

Belge 2:¹

Şark Cebhesi Kumandanlığına

C.2. Kânun-u sâni 337 şifreye.

Malûm-u âlileri olduğu üzere Ankara Hükümeti hariçten gelecek cereyanların çare-i tahdid ve takyidini nezareti altında bir hey'etin faaliyetinde bulmuş ve merkezde bir fırkanın teşkiline müsamaha ve belki de tavassut ederek bu fırka haricindeki eşhasın faaliyetleri (nin) kabul olunamayacağını beyan ve ilân eylemişti. İmdi şu hale nazaran bu fıkra-i mâlûme haricinde eşhası tarafından vukubulacak teşebbüsât ve icraat memleketde makbul ve makul görülen komünistlik şekline muhalif görülmekle beraber makasıd-ı nifakcuyane ve ihtilâl perveraneye haml olunmak zaruri bulunduğu müteşebbislerin icra ve faaliyetine mani olunmak ve kendileri takib olunmak umur-i tabiiye ve hukukiyedir. Binaenaleyh bendenizce memleketdeki tesanüdü ve âhengi ihlâlê sayı bulunan bu eşhasın hudut haricine çıkarılmaları zaruridir. Çünkü Kars'da devam-ı faaliyetleri etrafındaki anasırın bunların orada hükümetin himayesi altında çalıştıklarına zahib olmalarını ve hami zan eyledikleri makamata karşı tevcih-i husumet eylemelerini bâdi olur. Mamafih bu ihrac keyfiyetinin Kars'da Ruslar'ın gözlerinin önünde vakı' olması mahsurdan gayrı salim bulunduğu keyfiyetin bendenize havale buyurulması eslem tariktir. Burada halk umumiyetle komünizme şiddetle aleyhtardır. Halkçılık cerayarı hükümetin ıslahat ve idare hakkında Meclis'e arz ettiği programla takyit etmiş ve efkâr da anınla mahdud bulundurulmuş olduğundan bir mahzur tevellidi gayrı melkuז bulunduğu arz ve bu vesile ile takdim-i ihtiramât eylerim.

1. Kânun-u sani. 337
Rüşdü

Belge 3:¹

Erzurum Valisi Hamid Bey Efendiye

Numero

Kars

331

3. Kânun-u sani. 337

4 K vusulü

C. 2. Kânun-u sani. 337 şifreye. Mustafa Subhi ve teşkilâtı hakkında kanaatımca mutabık olan mutalagat-ı üli
(şifre)
 bu suretle mumaileyhin memleketinde hiç bir kıymet ve nüfuza malik olmadığı kanaati Ruslar'a verilmek fırsatı da elde edilmiş ve haricde devam-ı mesaisi hakkında dahi karar ve kıymeti büsbütün tenzil ve iskat edilmiş olacaktır. Ancak yapılacak teşebbüsat ve icraatın kominist âlemi ile bir temas ve münasebet tesis etmiş olan Mustafa Subhi ve rüfekasının hudud haricine çıkarılmasında bilhassa Ruslar nezdinde bir su'i te'sir ve te'vile imkân hasıl edememesi için memleketdeki halk cereyan ve efkârının doğrudan doğruya memleket inkılâbına muzır telâkki edilen Mustafa Subhi ve refakatindekilerin şahsiyetleri üzerinde gösterilmesini ve bu husustaki tezahürat ve teşebbüsatın kominizm inkılâp alemini okşayacak bir tarzda idaresine itina olunmasını haiz-i ehemmiyet görüyorum. Buna nazaran Mustafa Mustafa Subhi ve rüfekasının hudud haricine çıkarılmasında biruce âti bir tertibin icrası münasib görülmektedir.

Mumailey ve rüfekasının Erzurum'a muvasalatları gününden itibaren gerek gazete neşriyatı ve gerekse halkın münasib tezahürat ve tazyikat ile daha içerilere seyahatin ve memleketde kalmak ve çalışmakhğın kabil olmayacağı hakkında kendilerinde lâzım gelen tesirat hasıl edilir. Bu vaziyette halkı tatmin ve memleketdeki vahdet ve sükûneti muhafaza için hudud haricine çıkması lüzumuna dair münasib tebligat icap ederse resmî takibat ifa olunur. Hudud haricine çıkarılmaları için arzu ederlerse Trabzon'dan dahi gidebilirler. Şu halde yoldaki mevakide ve Trabzon'da da aynı tezahüratın yapılması Erzurum'un hareketini takviye ve tevhid edilmesi muvafıktır. Bilhassa Trabzon'da bolşeviklerin gözü önünde tezahürat-ı mezkûreden matlub-u veçhile idare edilmesi ve bolşeviklik aleyhinden ziyade işbu şahsiyetleri hakkında olduğunun izharını münasib buluyo-

rum. Üçüncü Enternasyonal'a tabiyet (?.?), (?.?) için bir komünist olan Mustafa Subhi ve rüfekasının memleketden ihracı vesilesinin haric komünizm aleminde mucib-i inkisar ve tenkid olmaması için de ihrac teşebbüsâtını müteakıb Mustafa Subhi ve rüfekasının halk nazarında şahsen maznuniyetlerine ve memleketde sükûn ve vahdetin lüzum-u muhafazasına mebnî halkın mutalâbatını ifa hususundaki mecburiyetden bahs resmî bir beyannamesinde neşr ve ilâna müsebbib bir tedbir olacağını arz eylerim.

Ba emr-i vilâyetpehani

Şark Cebhesi Kumandanı

hıfz edilmiştir.

Kazım Karabekir

5. Kanun-u sani. 336

Belge 4:1

Dahiliye Vekâletine

C. 3. kısım. 337 ve 448 numarolu şifreye:

Şark-ı heyecan ve faaliyete sevk eden herhangi bir dest-i gaib veya propaganda olmayıp Meclis-i Millî Riyasetine mukaddem 16/1/37 tarihli telgrafnamede arz olunduğu üzere Mustafa Subhi'nin kemal-i cür'et ve azimetle ve büyük bir hey'etle Erzurum'a vürudu merhumun üzerinden aşırılan mufassal bir rapordan istihsal olunan malumat-ı şamile ve vasıa, halkı komünizme teşvikan Ankara'dan varid olan mektuplar, vekâlet-i âliyelerinden komünizm ve iştirakiyûn fırkalarının hükümetçe resmen tanındığına dair varid olan ta'mimler, Bakû'dan gelen cereyan dahilinde islâmlar hakkında tatbik olunan mezalime dair getirdiği muhic haberler ve emsali esbab-ı muharrik-i tabiiyedir. Bu sevâtık-ı âdidenin husule getirdiği cereyanı men'e kalkışmak hükümetin de aksini iltizam ettiği zehabını vereceğinden pek tehlikelidir.

Mademki bugün Mustafa Subhi tard olunmuş Ankara'daki fırkalar inhilâl etmiş, hükümet daha doğrusu riyaset-i halkı tatmin edecek tebligat ve icraatda bulunmuştur. Müessiratın zevaliyle heyecan ve faaliyetinin de mürtefi olması tabiidir. Binaenaleyh neticeden

emin olarak müsterî' bulunulmasını ve bu babda pek ihtiyatkâr davranılmak zaruretini arz etmeği vecibe ad eylerim.

5. kânun-u sâni. 337

Rüşdü

Belge 5:¹

Nümero

Kars

12

11 / 1 / 337

duhulü 12 / 1 / 37

Erzurum Vilâyetine

Kars ve Erzurum'a gelecek olan Türk Komünist Fırkası heyetinin oraya muvassalatında halk tarafından merkebe ters bindirilmek suretiyle duçar-ı muamele olacakları hakkında burada bir şayia devran etmektedir. Bugün Mustafa Subhi de müracaatla Erzurum tarikiyle giderse hakarete uğrıyacağından, Bitlis tarikiyle gitmek arzusunu gösterdi. Muvafık olmadığını ve Erzurum tarikiyle giderek ahalinin hissiyatını gözüyle görmesi veyahut büsbütün avdet etmesi caiz olacağını söyledim. Halk doğrudan doğruya pek ziyade alâkadar olduğu böyle bir heyete karşı izhar ve ibraz edeceği hissiyatı ve tarz-ı kabulde bittabi serbest olmakla beraber beynelminel bir hakkı haiz olan mezkûr heyetin merkebe bindirilmesi suretiyle bir hakarete maruz kalması menafi-i milliyemize muvafık olmayacağından efkâr ve hissiyat-ı memleketin mülâyimane ve nazikâne bir tarzda kendilerine iblağını münasib görmekdeyim. Mustafa Subhi bazı arkadaşlarını yola çıkarıyor. Suikaste ma'ruz ve hakarete uğramıyacağı hakkında zat-i âlilerinden teminat gelmezse avdete karar veriyor.

Şark Cephesi Kumandanı

Kâzım Karabekir

Cevap yazılmıştır.

Belge 6:¹

Kars

Erzurum Vilâyetine 14 / Kânun-u sâni / 337
15 K vusulü

Mustafa Subhi ve rüfekasına fiilî bir tecavüze mahâl verilmiyeciği hakkındaki iş'ar-ı âlilerinin tebliği üzerine mumaileye tertib ettiği yoldaşlarından sekizer kişilik iki kafileyi 14 / kânun-u sâni / 337 sabahı Kars'dan Erzurum'a müteveccihen tahrik ediyor. Bu kafilenin Erzurum'a muvassalatı haberinin alındığını müteakib kendisi de müteakib arkadaşlarıyla Kars'dan Erzurum'a hareket edecektir. Mustafa Subhi birinci kademe ile Erzurum'da haklarındaki cereyan ve tezahüratı yoklamak istediğinden ikinci kademenin hareketine mani esbabın tahdisine meydan verilmemesi hususunu berayı hatıra arz ve muvassalatlarının iş'arını rica ederim.

Şark Cebhesi Kumandanı
Kâzım Karabekir

Belge 7:²

Harb telgrafıdır
tehiri gayrı caizdir.

Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal
Paşa Hazretleri

(1) Mustafa Subhi'nin takriri ve Ankara'dan Cafer'in hemşehrilerine serian bolşevik olun, kesiniz, kırmız, herkesi seviyenize indiriniz gibi hezeyanları muhtevî gönderdiği mektup Erzurum halkını fevkalâde galeyana ve harekete getirmiştir. Dün Mebus Durak Bey'in dahi dahil olduğu eşraf ve ulema ve esnafdan mürekkep bir hey'et makama gelerek hükümetin komünizme karşı tarz-ı siyasetini istizah eylemiş ve ahaliye bunun önüne geçmek için her türlü tedabir-i şeditde müracaat olunacağını indel icab silâhla müdafaa edileceği ıblâğ ve yirmi dört saat sonra bu meselenin müzakeresi için büyük bir içtima' akd olunacağı ilâve edilmiştir.

1 A.g. arşiv, 24 / 3342

2 A.g. arşiv, 24 / 3072

Evvence teallüğ ettiğim telgrafname-i âlilerindeki noktai nazar dairesinde hükümetin bu babdaki siyasetini ve Ankara'daki fırkanın maksat ve sebep-i teşkilini izah ve kendilerini tatmin eyledim. Mustafa Subhi meselesine gelince mumaileyhe ef'al ve hareketının şahsi ve hususi olduğunu ve hem bir tarafın mazhar-ı himaye olmadığını kendisine buraya geldiği takdirde def'i mazarratı için hükümetçe her türlü tedabirin ittihaz edildiğini beyan eyledim.

(2) Mustafa Subhi'nin itba'mından on altı kişi Kars'dan hareket etmiştir. Bir iki güne kadar buraya geleceklerdir. Bunlara ilişilmediğini haber aldıktan sonra kendisi hareket edecektir. Kâzım Paşa ile bu babda cereyan eden muhaberat neticesinde tekrarr ettiği üzere galeyandan bahsen halkın taarruzuna mahal vermiyerek mümaileyhin maiyetini mahfuzen hudut haricine sevk etmek üzere Trabzon'a göndereceğim. Bu babda başka bir emr-i mütalâa varsa tebliğ buyurulmasını istirham ederim.

16. kânun-u sâni. 337

Rüşdü

Belge 8:¹

Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal
Paşa Hazretlerine

Zeyl 16. kânun-u sâni. 337 ve 9763/40 numaralı şifreyedir. Mahsusen.. içtimai hukuka halkın vekillerinden ibaret olmak üzere belediye dairesinde vukua gelmiş burada komünizm hakkında burada durudiraz tafsilât verildiğinden buna karşı ittihaz-ı tedbir edilmek üzere muhafaza-i mukaddesat ve müdafaa-i hukuk ünvanıyla bir cemiyet teşkili tekerrür etmiş ve Raif Efendinin riyasetinde yirmi kişiden ibaret bir hey-et-i idare intihab ve hükümete resmen müracaat ve ihtar olunduğu ma'ruzdur.

Belge 9:²

Mustafa Kemal Paşa'ya yazdığım şifre
ilâve olunacaktır

(C) Mustafa Subhi on yedi refikiyle Erzurum'a gelmiş ise de istasyonda toplanan binlerce halk tarafından tahkir ve tard olunmuş-

1 A.g. arşiv, 24/3073. Bu belgenin tarihi ve imzası yoktur. Yazı Reşid Bey'e aittir.

2 A.g. arşiv, 24/3074.

tur. Evvelce alınmış tedabir-i inzibatiye neticesinde fiilî bir tecavüz vuku bulunarak merhum tevakkuf etmeyip yoluna devam etmeye mecbur olmuştur. Trabzon tarikini takip etmekte olup güzegâhta ahali konak ve yiyecek vermemektedir.

22. Kânun-u sâni. 337 Rüşdü

Belge 10:¹

Ankara'dan

25 / kânun-u sâni / 337

29 K vusulü

C

Erzurum Valisi Hamid Bey Efendiye

C. 22. kânun-u sâni. 337 şifreye: Mustafa Subhi Efendinin refakatinde kaç kişi olduğunun onlarında kendisiyle birlikde gönderilip gönderilmediğinin iş'arını rica ederim.

K

25. kânun-u sâni

Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi

Mustafa Kemal

Belge 11:²

C

Büyük Millet Meclii Reisi Mustafa Kemal

Paşa Hazretlerine

C. 25. kânun-u sâni. 37 Mustafa Subhi'nin zevcesiyle on yedi arkadaşası beraber gittikleri ve Trabzon'a kadar güzergâhta bulunan bütün merakizde aynı akibete duçar oldukları ma'ruzdur.

29 / kânun-u sâni. 37 Rüşdü

1 A.g. arşiv, 24 / 3075

2 A.g. arşiv, 24 / 3076

Belge 12:¹**Müsta'celdır****Bizzat açılacaktır.**

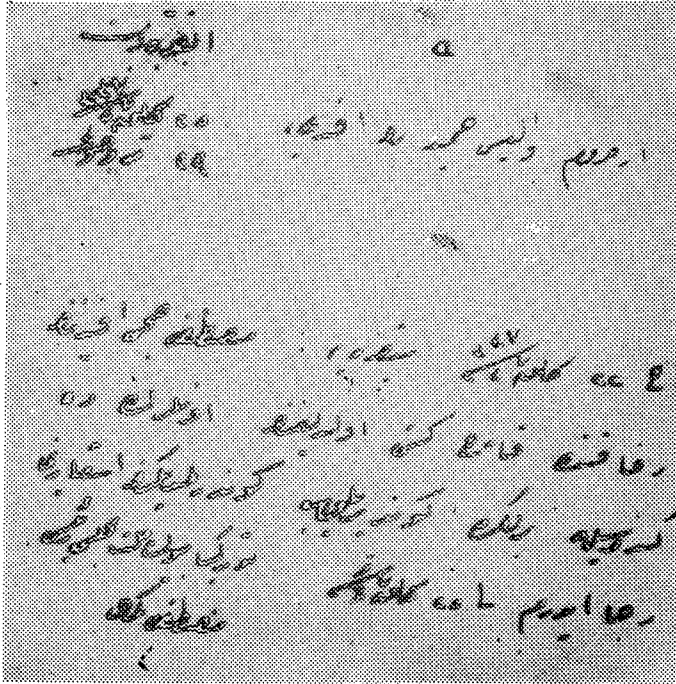
Komünist namı altında memleketin menafiine mügayir ve başka bir hükümetin hesabına hareket eden Mustafa Subhi ve on yedi kişiden mürekkebe itba'ı bugün Erzurum'a gelmiş ise de ahali tarafından kabul edilmeyerek tard olunmuştur. Bunlar Trabzon tarikiyle hudut haricine atılmak üzere mahfuzen o tarafa sevk olundular oraya vürudlarında bir kimse ile ihtilâtlarına méydan verilmeyerek yine kuvvetli muhafaza tahtında Gümüşhane'ye doğru sevkleri ve fiili tecavüzatda bulunmamak şartıyla ahâlinin bunlara yemek ve yatak vermeleri ve hakaretde bulunmalarına mümanaat olunmaması muktezîdir.

1 A.g. arşiv, 24 / 3070. Bu belgede tarih, imza ve yazıldığı yer belli değildir. Rüşdü Bey tarafından Kâzım Karabekir Paşa'ya yazılmış ve tarihinin de 22. kânun-u sâni olması mümkündür.

Belge no: 5 (24/3343)

آرزوی دلخواه
درود
فارسه دارم و در کمال اولاد زکات فرستادم زنی ضبط اولاد او را غلبه
عقل فرموده بلکه زکی بیرون مبرند در پاره سینه او را فروخته بود و
رسانیده در آن آنگاه در ...
بدرستی لغاتی در این لغت نفس فرستاده بود که از دست او
بومند او طاری در ابرو فرمود که این اصطلاح بسیار خوب است که در
با وجود سواد خود آنرا از اهل بیت میفرستد. معلوم می‌گردد که در
این باره عدول در آنجا بود و در وقت قاضی الطاهر در این باره
سنان و طاهر نوله و بالخصوص اینقدر بار به انچه در طی قاضی اولاد
زکات ضبط کرده در این امور زکات و خزانة مورثان این مباح بود
در این زمین مبنای آنکار و سنان مملکت مدینه و دناز کانه بر طرف ده
در این باره در این مباح بود که هم مطلق می‌شود از آن برای پول
مبارک بود و آنکه در آنکار و خزانة مورثان زکات می‌باشد
از دست او در این باره ...
بدرستی
بدرستی

Belge no: 10 (24/3075)

The image shows a rectangular area with a halftone or dotted background, containing handwritten text in Arabic script. The text is arranged in several lines and appears to be a list or a document. The handwriting is somewhat cursive and difficult to read precisely due to the image quality. Some legible words include "بسم الله الرحمن الرحيم" (In the name of Allah, the Most Gracious, the Most Merciful) at the top left, and "الحمد لله" (Praise be to Allah) at the bottom left. There are also some numbers and other words scattered throughout the text.